

ОСОБЛИВОСТІ ОЦІНЮВАННЯ РІВНЯ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ МАЛОГО ПІДПРИЄМСТВА ТРАНСПОРТУ

Нестеренко В.Ю., канд. екон. наук, доцент

Федосєєнко О.О., здобувач ОПП “Економіка”

Коваль І.Б., здобувач PhD ОНП “Економіка”

Харківський національний автомобільно-дорожній університет

Постановка проблеми. Сучасний розвиток економіки України супроводжується значною нестабільністю та зростанням ризиків у всіх сферах, особливо в транспортній галузі. Економічна безпека транспортного підприємства - це комплексний показник його здатності стабільно працювати, раціонально використовувати ресурси, протистояти ризикам і досягати стратегічних цілей. Її зниження веде до фінансових втрат, падіння ефективності, втрати ринку та навіть зупинення діяльності. Створення ефективної системи зміцнення економічної безпеки вимагає глибокого аналізу внутрішнього стану підприємства, оцінки зовнішніх загроз і розробки стратегічних та тактичних заходів для посилення його конкурентоспроможності. Дослідження шляхів і практичних інструментів підвищення економічної безпеки транспортних підприємств є необхідним для їх сталого розвитку в умовах невизначеності та ризиків.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Останніми роками серед науковців спостерігається збільшення інтересу до розгляду проблем підвищення рівня економічної безпеки підприємства. Дослідники приділяють увагу питанням ідентифікації сутності поняття «економічна безпека підприємства», виокремленню її складових в межах різних підходів та пропонують свої методичні рекомендації з її оцінювання [1-10].

Невирішені складові загальної проблеми. Не зважаючи на значну кількість досліджень, подальшого розгляду потребують проблеми оцінювання рівня економічної безпеки транспортного підприємства з врахуванням галузевих особливостей, форми господарювання та масштабів діяльності.

Формулювання цілей статті. Метою статті є вдосконалення методики оцінювання рівня економічної безпеки транспортного підприємства з врахуванням специфіки діяльності малого підприємства.

Виклад основного матеріалу дослідження. Прийняття рішень щодо підвищення рівня економічної безпеки підприємства вимагає обов'язкового проведення оцінювання, аби підтвердити їхню результативність та обґрунтованість. Це зумовлює потребу у створенні зрозумілого інструментарію для визначення рівня економічної безпеки підприємства як до впровадження відповідних заходів, так і після їх здійснення. Водночас застосовуваний підхід до оцінювання економічної безпеки має враховувати особливості підприємства, яке є об'єктом аналізу.

Для визначення рівня економічної безпеки підприємства транспортної галузі, на нашу думку, найкраще підходить методика, наведена у дослідженні [4]. Вона передбачає оцінювання загального рівня економічної безпеки підприємства на двох рівнях шляхом аналізу його функціональних складових. Розглянемо ключові положення цієї методики.

Оцінювання економічної безпеки транспортного підприємства ґрунтується на розрахунку інтегрального показника, який характеризує кожен складову з урахуванням значущості її впливу на загальний рівень економічної безпеки підприємства.

Модель визначення інтегрального показника економічної безпеки підприємства має наступний вигляд [4]:

$$I_{EB} = 0,1313 \times K_{\Phi B} + 0,1993 \times K_{KB} + 0,2767 \times K_{TB} + 0,2453 \times K_{KopnB} + 0,1474 \times K_{ПБ}, \quad (1)$$

де $K_{\Phi B}$ - показник фінансової безпеки підприємства;

K_{KB} - показник кадрової безпеки підприємства;

K_{TB} - показник технічної безпеки підприємства;

K_{KopnB} - показник корпоративної безпеки підприємства;

$K_{ПБ}$ - показник правової безпеки підприємства.

Інтерпретація результатів інтегрального показника економічної безпеки авторами методики пропонується за наступною шкалою:

- 1) від 0 до 0,29 – ймовірність негативних змін низька;
- 2) від 0,3 до 0,49 – негативні зміни ймовірні;
- 3) від 0,5 до 1 – ймовірність негативних змін висока.

Отже, запропонована модель дає змогу визначати рівень економічної безпеки підприємства у стратегічній перспективі, а не лише оцінювати його поточну рентабельність.

Методика розрахунку інтегрального показника є надзвичайно інформативною та добре пристосованою для аналізу рівня економічної безпеки саме транспортних підприємств. Водночас під час її застосування для оцінювання економічної безпеки транспортного підприємства, що функціонує у форматі ФОП, виникає необхідність у доопрацюванні методики з урахуванням масштабів малого бізнесу фізичної особи-підприємця, що має суттєве значення для визначення корпоративної складової.

Тому, на нашу думку, при обчисленні інтегрального показника для транспортного підприємства у формі ФОП доцільно:

- вилучити корпоративну складову зі структури показника;
- відповідно скоригувати вагомість інших елементів інтегрального показника економічної безпеки підприємства.

З врахуванням запропонованих змін модель оцінки рівня економічної безпеки малого транспортного підприємства приймає наступний вигляд:

$$I_{EB} = 0,174 \times K_{\Phi B} + 0,2641 \times K_{KB} + 0,3666 \times K_{TB} + 0,1953 \times K_{PB}, \quad (2)$$

де $K_{\Phi B}$ - показник фінансової безпеки підприємства;

K_{KB} - показник кадрової безпеки підприємства;

K_{TB} - показник технічної безпеки підприємства;

K_{PB} - показник правової безпеки підприємства.

Шкала оцінювання рівня інтегрального показника не потребує перегляду і є адекватною і для вдосконаленої моделі.

Проведемо апробацію запропонованої вдосконаленої методики оцінювання поточного рівня інтегрального показника економічної безпеки на прикладі ФОП Хижниченко О.М. Результати апробації представлені в табл. 1.

Таблиця 1- Визначення інтегрального показника економічної безпеки малого підприємства транспорту ФОП Хижниченко О.М. (авторська розробка)

Рік	Складові економічної безпеки підприємства				I_{EB}
	Фінансова	Кадрова	Технічна	Правова	
	$K_{\Phi B}$	K_{KB}	K_{TB}	K_{PB}	
2022	0,62	0,41	0,29	0,16	0,35
2023	0,69	0,62	0,34	0,12	0,43
2024	0,82	0,36	0,35	0,14	0,37

Таким чином, відповідно до шкали трактування інтегрального показника економічної безпеки підприємства, ФОП Хижниченко О.М. перебуває у стані, за якого існує ймовірність виникнення негативних змін, тобто рівень економічної безпеки є недостатнім. Це свідчить про потребу підприємства у впровадженні заходів для підвищення економічної безпеки.

З огляду на зростання ризиків, серед яких порушення логістичних ланцюгів, коливання цін на пальне, нестабільність валютного ринку та посилення кіберзагроз, транспортні підприємства змушені реалізовувати комплексні дії для зміцнення економічної безпеки.

До ключових напрямів забезпечення високого рівня економічної безпеки транспортного підприємства в сучасних умовах варто віднести: підтримання фінансової стійкості та ліквідності, оптимізацію витрат і впровадження ресурсозберігальних рішень, захист інформаційних і матеріальних активів, ефективне управління ризиками, підвищення кваліфікації персоналу, забезпечення правового захисту діяльності.

Розглянемо ці напрями більш докладно. Економічна безпека підприємства є неможливою без контролю фінансових потоків і результативного управління активами. Ці процеси можуть бути забезпечені такими кроками:

- фінансове планування, що охоплює складання детального бюджету з урахуванням усіх витрат та прогнозів доходів;

- фінансовий моніторинг, який реалізується через регулярний аналіз платоспроможності, рівня дебіторської заборгованості та рентабельності перевезень;

- формування фінансових резервів, що забезпечується накопиченням резервного капіталу на випадок простоїв, збоїв у постачанні або зростання витрат на обслуговування транспорту.

Перейдемо до детальнішого розгляду питання оптимізації витрат і ресурсозбереження. Раціональне використання ресурсів дає змогу мінімізувати втрати та підвищити результативність діяльності підприємства. Досягнути цього можливо завдяки таким інструментам:

- GPS-моніторинг транспортних засобів для відстеження маршрутів, запобігання простоям, зменшення пробігу й економії палива;

- контроль технічного стану автопарку з метою уникнення незапланованих ремонтів;

- модернізація обладнання, тобто інвестування у сучасні енергоощадні транспортні засоби зі зниженим рівнем споживання пального.

В умовах цифрової трансформації транспортної галузі надзвичайно важливим є забезпечення захисту інформаційних і матеріальних ресурсів. Використання антивірусних систем, шифрування даних, резервного копіювання, обмеження доступу до конфіденційної інформації, контроль операцій в облікових системах, установлення відеоспостереження, охорона складів і застосування сигналізацій – усе це є сучасними заходами підвищення безпеки.

Високий рівень економічної безпеки неможливий без ефективного управління ризиками. Підприємство повинно вміти передбачати загрози і швидко реагувати на них. Це може бути досягнуто завдяки:

- проведенню SWOT-аналізу для визначення вразливостей та зовнішніх ризиків;

- розробці антикризових планів на випадок поломок, страйків, змін законодавства чи воєнних дій;

- страхуванню вантажів, транспортних засобів і відповідальності перевізника.

Не менш значущим чинником економічної безпеки є людські ресурси. У цьому аспекті доцільними є такі заходи:

- навчання працівників принципам безпеки, основам фінансової грамотності та користуванню цифровими сервісами;

- впровадження внутрішніх політик контролю, чітке визначення посадових обов'язків, підзвітність і ротація персоналу;

- створення систем мотивації, що стимулює доброчесну й продуктивну працю.

Правовий захист діяльності також відіграє вагомий роль у забезпеченні економічної стабільності підприємства. У цьому контексті важливо забезпечити належний рівень юридичної компетентності, включаючи:

- професійне укладання договорів з партнерами, замовниками та підрядниками;

- юридичний супровід операцій та ретельну перевірку контрагентів;
- дотримання вимог законодавства щодо ліцензування, охорони праці, оподаткування тощо.

Висновки з проведеного дослідження. Отже, економічна безпека транспортного підприємства в умовах сучасних викликів - це не лише показники фінансової діяльності, а й стратегічний підхід, здатність передбачати ризики та активно управляти ними. Комплекс заходів, спрямованих на підтримку фінансової стійкості, інформаційного захисту, ефективності роботи персоналу та правової відповідності, формує надійну базу для стабільного розвитку навіть у ситуаціях постійних змін. Підвищення економічної безпеки підприємства транспорту потребує системного підходу, який поєднує технічні, організаційні та кадрові рішення. У сучасних умовах рівень економічної безпеки — це не лише протидія загрозам, а й основа тривалого успіху та поступального розвитку.

Перелік посилань

1. Близнюк А. О. Аналіз стану системи управління економічною безпекою підприємств автотранспортної галузі. *Проблеми і перспективи розвитку підприємництва*. 2015. № 3 (10), т.2. С. 121-125.
2. Варналія З.С. Економічна безпека: навч посіб. К.:Знання, 2012. 647 с.
3. Васильців Т. Г. Економічна безпека підприємництва України: стратегія та механізми зміцнення : монографія. Львів : Арал, 2015. 386 с.
4. Дмитрієв І.А., Близнюк А.О., Онісіфорова В.Ю. Управління економічною безпекою автотранспортного підприємства: монографія. Харків, 2014. 216 с.
5. Дмитрієв І.А., Нестеренко В.Ю. Управління ризиком рейдерського захоплення підприємства: монографія. Харків: ХНАДУ, 2011. 164 с.
6. Донець Л.І., Ващенко Н.В. Економічна безпека підприємства: навч. Посібник. К.: ЦУЛ, 2014. 240 с.
7. Захаров О.І. Організація та управління економічною безпекою суб'єктів господарської діяльності: навч. посібник. К.: КНТ, 2013. 257с.
8. Камлик М. І. Економічна безпека підприємницької діяльності. Економіко- правовий аспект: навч. посібник. К.: Атіка, 2014. 432 с.
9. Козаченко Г.В., Пономарьов В.П., Ляшенко О.М. Економічна безпека підприємства: сутність та механізм забезпечення : монографія. К.: Лібра, 2013. 280 с.
10. Хаджинова О.В., Курятник М.С. Теоретичні аспекти забезпечення фінансово-економічної безпеки підприємств України. *Theoretical and Practical Aspects of Economics and Intellectual Property*. 2018. №18. С. 120-126.

References

1. Bliznyuk, A.O. (2015), Analysis of the state of the system of management of economic safety of the enterprises of the motor transport industry [Analiz stanu systemy upravlinnia ekonomichnoiu bezpekoiu pidpriemstv avtotransportnoi

haluzi], *Problems and prospects of entrepreneurship development*, 2015, No 3 (10), vol.2, P. 121-125.

2. Varnaliia, Z.S. (2012), *Economic security [Ekonomichna bezpeka: navch. posibnyk]*, training manual, Kyiv: Knowledge, 647 p.

3. Vasylytsiv, T. H. (2015), *Economic security of Ukrainian entrepreneurship: strategy and mechanisms for strengthening: monograph [Ekonomichna bezpeka pidpriemnytstva Ukrainy: stratehiia ta mekhanizmy zmitsnennia: monohrafiia]*, Lviv: Aral, 386 p.

4. Dmytriiev, I.A., Blyzniuk, A.O., Onisiforova, V.Yu. (2014), *Management of economic safety of motor transport enterprise: monograph [Upravlinnia ekonomichnoi bezpekoii avtotransportnoho pidpriemstva: monohrafiia]*, Kharkiv, 216 p.

5. Dmytriiev, I.A., Nesterenko, V.Yu. (2011), *Managing the risk of a raider taking over an enterprise: a monograph [Upravlinnia ryzykom reiderskoho zakhoplennia pidpriemstva: monohrafiia]*, Kharkiv, 164 p.

6. Donets, L.I., Vashchenko, N.V. (2014), *Economic security of the enterprise: educational manual [Ekonomichna bezpeka pidpriemstva: navch. Posibnyk]*, Kyiv, 240 p.

7. Zakharov, O.I. (2013), *Organization and management of economic security of economic entities: textbook [Orhanizatsiia ta upravlinnia ekonomichnoi bezpekoii subiektiv hospodarskoi diialnosti: navch. Posibnyk]*, Kyiv: KNT, 257 p.

8. Kamlyk, M.I. (2014), *Economic security of entrepreneurial activity. Economic and legal aspect: textbook [Ekonomichna bezpeka pidpriemnytiskoi diialnosti. Ekonomiko- pravovyi aspekt: navch. posibnyk]*, Kyiv: Atika, 432 p.

9. Kozachenko, H.V., Ponomarov, V.P., Liashenko, O.M. (2013), *Economic security of the enterprise: essence and mechanism of provision: monograph [Ekonomichna bezpeka pidpriemstva: sutnist ta mekhanizm zabezpechennia : monohrafiia]*, Kyiv: Libra, 280p.

10. Khadzhynova, O.V., Kuriatnyk, M.S. (2018), *Theoretical aspects of ensuring financial and economic security of Ukrainian enterprises [Teoretychni aspekty zabezpechennia finansovo-ekonomichnoi bezpeky pidpriemstv Ukrainy]*, *Theoretical and Practical Aspects of Economics and Intellectual Property*, No. 18, P. 120-126.

УДК 331.658.15. JEL Classification: M 21

Нестеренко В.Ю., Федосєєнко О.О., Коваль І.Б. ОСОБЛИВОСТІ ОЦІНЮВАННЯ РІВНЯ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ МАЛОГО ПІДПРИЄМСТВА ТРАНСПОРТУ

Мета. Вдосконалення методики оцінювання рівня економічної безпеки транспортного підприємства з врахуванням специфіки діяльності малого підприємства. **Методика дослідження.** В ході дослідження використовувалися методи аналізу і синтезу, метод логічного аналізу. Інформаційними ресурсами дослідження є електронні інформаційні ресурси і матеріали періодичних видань. **Результати.** Прийняття рішень щодо підвищення рівня економічної безпеки підприємства вимагає обов'язкового проведення оцінювання, аби підтвердити їхню результативність та обґрунтованість. Це зумовлює потребу у створенні зрозумілого інструментарію для визначення рівня економічної безпеки підприємства як до впровадження відповідних заходів, так і після їх здійснення. Водночас застосовуваний підхід до оцінювання економічної безпеки має враховувати особливості підприємства, яке є об'єктом аналізу. Для визначення рівня економічної безпеки підприємства транспортної галузі найкраще підходить методика, яка передбачає оцінювання загального рівня економічної безпеки підприємства на двох рівнях шляхом аналізу його функціональних складових. Оцінювання економічної безпеки транспортного підприємства ґрунтується на розрахунку інтегрального показника, який характеризує кожную складову з урахуванням значущості її впливу на загальний рівень економічної безпеки підприємства. Досліджувана методика розрахунку інтегрального показника є надзвичайно інформативною та добре пристосованою для аналізу рівня економічної безпеки саме транспортних підприємств. Водночас під час її застосування для оцінювання економічної безпеки транспортного підприємства, що функціонує у форматі ФОП, виникає необхідність у доопрацюванні методики з урахуванням масштабів малого бізнесу фізичної особи-підприємця, що має суттєве значення для визначення корпоративної складової. Тому при обчисленні інтегрального показника для транспортного підприємства у формі ФОП доцільно вилучити корпоративну складову зі структури показника та відповідно скоригувати вагомість інших елементів інтегрального показника економічної безпеки підприємства. **Наукова новизна.** Удосконалено методику оцінювання рівня економічної безпеки підприємства з врахуванням специфіки функціонування малого підприємства транспорту. **Практична значущість.** Запропоновані висновки можуть бути використані дослідниками, власниками та керівниками підприємств транспортної галузі під час формування системи управління економічною безпекою.

Ключові слова: економічна безпека, оцінювання, транспортне підприємство, мале підприємство, фізична особа-підприємець.

UDC 331.658.15. JEL Classification: M 21

Nesterenko V.Yu., Fedoseenko O.O., Koval I.B. FEATURES OF ASSESSING THE LEVEL OF ECONOMIC SECURITY OF A SMALL TRANSPORT ENTERPRISE

Purpose. Improving the methodology for assessing the level of economic security of a transport enterprise, taking into account the specifics of the activities of a small enterprise. **Methodology of research.** During the research, the methods of analysis and synthesis, the method of logical analysis were used. The information resources of the research are electronic information resources and materials of periodicals. **Results.** Making decisions to increase the level of economic security of an enterprise requires mandatory assessment to confirm their effectiveness and validity. This necessitates the creation of a clear toolkit for determining the level of economic security of an enterprise both before the implementation of relevant measures and after their implementation. At the same time, the approach used to assess economic security must take into account the characteristics of the enterprise that is the object of analysis. To determine the level of economic security of an enterprise in the transport industry, the best method is to assess the overall level of economic security of the enterprise at two levels by analyzing its functional components. The assessment of the economic security of a transport enterprise is based on the calculation of an integral indicator that characterizes each component, taking into account the significance of its impact on the overall level of economic security of the enterprise. The studied method for calculating the integral indicator is extremely informative and well suited for analyzing the level of economic security of transport enterprises. At the same time, when using it to assess the economic security of a transport enterprise operating in the form of a sole proprietorship, there is a need to refine the methodology taking into account the scale of a small business of an individual entrepreneur, which is of significant importance for determining the corporate component. Therefore, when calculating the integral indicator for a transport enterprise in the form of a sole proprietorship, it is advisable to remove the corporate component from the structure of the indicator and accordingly adjust the weight of other elements of the integral indicator of the enterprise's economic security. **Originality.** The methodology for assessing the level of economic security of an enterprise has been improved, taking into account the specifics of the functioning of a small transport enterprise. **Practical value.** The proposed conclusions can be used by researchers, owners and managers of transport industry enterprises when forming an economic security management system.

Key words: economic security, assessment, transport enterprise, small enterprise, individual entrepreneur.

Відомості про авторів / About the Authors

Нестеренко Валентина Юріївна – кандидат економічних наук, доцент, Харківський національний автомобільно-дорожній університет, доцент кафедри економіки і підприємництва, м. Харків, Україна; e-mail: valentinaonisiforova@gmail.com; ORCID ID: <http://orcid.org/0000-0001-9899-8427>. Моб. 099-499-14-28.

Nesterenko Valentyna – Candidate of Sciences (Economics), Associate Professor, Kharkov National Automobile and Highway University, Associate Professor at the Department of Economics and Entrepreneurship, Kharkiv, Ukraine.

Федосеєнко Олексій Олександрович – Харківський національний автомобільно-дорожній університет, здобувач, м. Харків, Україна.

Fedoseenko Oleksiy Oleksandrovych - Kharkov National Automobile and Highway University, student, Kharkiv, Ukraine.

Коваль Ігор Богданович - аспірант 3-го року навчання (ОНП «Економіка»), Харківський національний автомобільно-дорожній університет м. Харків, Україна; e-mail: kovaligor@ukr.net; ORCID ID: <http://orcid.org/0009-0009-7491-4431>. Моб. 067-673-94-00.

Koval Ihor - 3^d year postgraduate student (ESP “Economics”), Kharkiv National Automobile and Highway University, Kharkiv, Ukraine.